

MARULIĆ U ZADARSKOJ PERIODICI IZ 1846.

Mirko Tomasović

U ovomu istom zborniku (*Colloquia Maruliana II*¹) ukazao sam na svrsishodnost proučavanja Marulićeve recepcije u hrvatskoj kulturi, pa sam to kušao primijeniti na naše romantičarsko razdoblje, u kojem se začelo znanstveno pristupanje nacionalnoj tradiciji, otpočinjući, dakako, s ilirskim glasilom *Danica*. Karakteristično je i u europskim razmjerima, da su romantici pokrenuli zanimanje za davne pisce, stvarajući o njima istodobno i kult i legende. Pozitivistička je kritika poslije imala dosta teškoća da razluči zbiljske činjenice od fiktivnih, koje su postale dijelom općeg znanja o piscima. Nešto slično događalo se i s našim Marulićem. U *Danici* (br. 6/1846) Frano Karara (Francesco Carrara) prikazujući Marula u spisu *Znameniti Spletjani*, iznio je podatak, primjerice, da je Lodovico Ariosto našeg humanista nazvao »božanstvenim«, pa se taj kompliment kasnije često prepisivao, a ja sam ga čuo još g. 1983. na jednom simpoziju u pariškoj Sorbonnei. A riječ je bila o drugom Marulu (Tarcanioti).

Iste godine kada i Carrarin prikaz, dakle 1846, pojavio se još dva, i to puno opširnija, priloga posvećena znamenitom Splićanu u zadarskim novinama *Zora dalmatinska*² i *La Dalmazia*,³ čime je zapravo Marulić uveden u područje historiografskoga i kritičkog diskursa. Prije nego se osvrnemo na te priloge, otkloniti je jednu dvojbu. U zborniku *Colloquia Maruliana* (str. 51), naime, zapitao sam se, koji je to »Fabricio«, što ga Carrara spominje kao bibliografa Marulićevih djela. Mislim da je to Albertus Fabricius, jedan od prireditelja

¹ *Marulić u »Danici ilirskoj«*, str. 49–52.

² *Dalmatinska povistnica, ŽIVOT Marka Marulića vlastelina Splitskoga, Zora dalmatinska*, god. III, br. 42, Zadar 146, str. 331–334.

³ *Marco Marulo, La Dalmazia*, II, br. 2–5 Zara 1846, p. 11–12, 20–21, 25–26, 35–36.

Trithemiusove knjige *Bibliotheca ecclesiastica sive de scriptoribus ecclesiasticis*,⁴ koja je knjiga bila i vrelom brojnim auktorima leksikonskih edicija, kad su uvrščivali našeg humanista. Tako se i Ante Kuzmanić pišući u *Zori dalmatinskoj Život Marka Marulića vlastelina Splitskoga* služio Ciccarellichem.⁵

Kuzmanić, pošto je gotovo hagiografski opisao Markovu obitelj, velik je dio prostora ustupio pripovijesti o navodnom razvratnom životu u mladosti, zabilježenoj u knjizi G. A. Costantinia (A. Santi Pupieni) iz 1744. Premda drži da je, što se tiče Marulića izmišljena, Kuzmanić je potanko pripovijeda, pripominjući da se ta navodna noćna avantura s prijateljem Papalićem još uvijek u Splitu čuje. Navodi opširan popis Marulićevih latinskih djela s godinom i mjestom izdanja, za koja je znao. Posebno ističe Marulićev spis *In epigrammata priscorum commentarius* i razglaba o drugom *Regum Dalmatiae et Croatiae gesta*. Iznenadit će nas pomalo natuknica o *Juditi*: »Ova se knjižica nahodi kod rodoljubivoga i vridnoga gosp. učitelja Andrije Stazića u Splitu, ali je odavna u Mlecji pečatana, i tako puna puncata štamparskih pogrišakah, da nismo mogli gdi gdi, ni ja, niti on razaznati što u njoj piše.«⁶ To je sve, a dade se zaključiti da je Kuzmanić imao teškoća u recepciji Marulićeva spjeva i da mu nije pridavao veću važnost u opusu. Na svoj je način dragocjen citat što ga prevodi iz nenavedenog djela Apostola Zena: »Andjel Poliziano, i Ivan Kerstitelj *Pio*, osvidoče, da je nekoliko listovah Pompeja Festa u ruke našega Pomponia iz Dalmacije došlo, gdino ima dosta tako dragocinih stvarih, kao što ima i dosta mudrih pismenih ljudih, i među njima, Marulić, Cipiko, itd.«⁷ Upućuje citat, naime, na veze s talijanskim humanistima, a riječ je i o slavnomu Pomponiu Letu, pa će se valjati potruditi da se verificira i identificira. Petar Kasandrić u temeljitoj uvodnoj studiji za izdanje *Judite* 1901, preuzimlje od Kuzmanića tu referenciju za katalog čuvenih pohvala Maruliću.⁸ Pri kraju članka Kuzmanić prepričava Natalisove rečenice o Markovu svetačkom životu, spominjući pod znakom pitanja mogućnost da je stupio u franjevački red, što je vjerojatno posljedak čitanja *Appendinia*.^{8a} Ima još u Kuzmanićevu životopisu preuzetih stupaca iz Natalisova, govori se i o Marulićevim potomcima, koji se tada nazivahu Maroli i posebno ponosno o njegovu uspjehu: »On je i sad svukuda po svitu na glasu, te u svakoj knjizi, bila Francuska, bila Nimačka, Latinska, Taljanska, itd. gdino su dila slavnih ljudi opisana, i njegovo se ime sjaji.«⁹

⁴ Hamburgi 1749, p. 121.

⁵ *Opusculi regardanti la storia degli uomini illustri di Spalato e di parecchi altri Dalmati*, Ragusa 1811, p. 23–41.

⁶ O. c., str. 333.

⁷ Ibidem.

⁸ Str. XI–XII.

^{8a} *Notizie istorico-critiche sulla antichità ...*, Ragusa 1802–1803.

⁹ Str. 333.

Istodobno u drugom zadarskom tjedniku *La Dalmazia*, koji je uređivao Ivan Franceschi, Omišanin kao i Kuzmanić, čitateljima je u više brojeva ponuđena revizija spomenute legende o Marulićevu naglom obraćenju. Dok o *Zori dalmatinskoj* postoji predodžba u našoj literaturi, list *La Dalmazia* je gotovo nepoznat. Asocijacija na autonomaštvo zbog talijanskog jezika u ovom bi slučaju bila nepravедna. »U tri godišta zadarski je časopis, namijenjen obrazovanom svijetu u Dalmaciji, postojano propagirao hrvatski jezik i književnost, dajući dosta prostora i praktičnim problemima Dalmacije«, kaže Mate Zorić u svojoj vrijednoj monografiji.¹⁰ U tom je časopisu Luka Svilović (1802–1877), poznati prevoditelj talijanskih drama i poezije, osobito Manzoniève,¹¹ u rubrici *Critica letteraria* polemizirao s Costantinieom o vjerodostojnosti njegove priče o Maruliću. Svratiti je pozornost na naslov rubrike, jer je doista riječ o književnoj polemici, prvoj u marulologiji, gdje se Svilović iskazuje kao stručnjak, koji je ovladao ondašnjom metodologijom, za razliku od diletanta u književnosti Kuzmanića. Svilović ponajprije donosi Costantiniev tekst, u kojem nalazi »gravi contraddizioni coi fatti«. Zatim prevodi na talijanski Natalisovu biografiju Marulića, ističući da je Natalis Marulov suvremenik i književnik. Biografija je prevedena u cijelosti, pa i ta činjenica ima svoju važnost. Suprotstavljajući ta dva teksta, Svilović uvjerljivo obara Costantinievu konstrukciju *Castigo dell' impudicizia*, tvrdeći da se ona ne može odnositi na dvojac Papalić–Marulić. Među argumentima svakako je najjači onaj, koji se odnosi na vremensku nepodudarnost, jerbo je nadnevak Costantinieva pisma 1732; u njemu pak stoji da se događaj zbior »già più d'un secolo«, a Marulić je živio mnogo ranije. Sa stanovitom ironijom Svilović popraćuje vremenske Costantinieve kontradikcije: »Laonde, se si dovesse ammettere la cronaca del Costantini, parrebbe che il nostro sessagenario Adone, fra i cilicii, le flagellazioni, i digiuni, le preghiere ec., non pensasse altro di notte, che fare delle scalate alle finestre per abbandonarsi ad abominevoli eccessi, oppure, stando a guaraguato di sfrenato compagno, affrontare i rigori noturni per quella sua età, balsamo veramente salutare!«¹²

Nakon te Svilovićeve studije očekivalo bi se da će pripisivanje Maruliću noćne kobne pustolovine prestati. Međutim, ona nije iščeznula u Marulićevih životopisaca, makar je već Carrara u spomenutom prikazu u *Danici* zaključio da je Svilović znanstveno raščistio nedoumicu. Primjerice, studiozni Petar Kasandrić 1901. misli »da nema nikakvih razloga, da posumnjamo o istinitosti, dajbudi o vjerojatnosti ove priče.«¹³ Priča je, mora se reći, zgodna i zamamna, pa nije čudo da su je romantizirali auktori beletrističkih djela o Maruliću, ali ne može ulaziti u kritičku biografiju, jer nema znanstvenu potkrepu. No, ipak je se neki Marulovi

¹⁰ *Romantički pisci u Dalmaciji na talijanskom jeziku*, poseban otisak iz knjige RAD 357, JAZU, Zagreb 1971, str. 440.

¹¹ Vidi M. Zorić, *Književna prožimanja hrvatsko–talijanska*, Split 1992, str. 579–581.

¹² O. c., p. 36.

¹³ O. c., str. XXIV.

životopisci ne odriču ni do dana današnjega.¹⁴ Pojava nije iznimna, imajući na pameti da su se ljubavni delikti pripisivali mnogim slavnim književnicima (recimo Portugalcu Camõesu, Talijanki Gaspari Stampi), ali kad se dokaže da su apokrifni, onda ih valja depersonalizirati i tretirati za romanesknu građu. Svilovićeve reakcija počiva na komparativnoj analizi izvora za Marulićevu biografiju i na uvažavanju faktografije, pa joj se s te strane ne mogu naći zamjerke, a niti je se smije obezvrijeđivati zbog motiva, tj. zbog Svilovićeve pobožne nakane, budući da se znade da je bio duboko religiozan čovjek.

Kuzmanićev i Svilovićev tekst, pokraj te životopisne zgrade, aktualizirali su Marulićevu osobu i opus. Koristili su ih nadolazeći historiografi s više ili manje kritičnosti. U *Ogledalu književne poviesti jugoslavjanske* (Rijeka 1869) Šime Ljubić doslovno prepisuje po cijele pasuse iz *Zore dalmatinske*. Na primjer: »Otac mu Nikola bješe vrlo pametan i vriedan čoviek, a mati mu Dobrica i izvrstna i bogoljubna gospoja...«¹⁵ (Ljubić). »Otac njegov Nikola, bio je pametan i vriedan čovik; a njegova mati Dobrica, bila je izverstna i bogotrašna gospođa...«¹⁶ (Kuzmanić) Ljubić za razliku od Kasandrića prihvaća Svilovićevu tumačenje. Ivan Kukuljević preuzimlje cijele formulacije¹⁷ iz Carrarina teksta, što znači da su ovi početni marulološki prikazi imali svoju recepciju, prema tome i svoju pozitivnu funkciju. Tako ih valja i prosuđivati, osim toga što su vremenski uvjetovani i pokazatelji onodobne kritičke svijesti *in statu nascendi*.

¹⁴ Duško Kečkemet, *Život Marka Marulića Splitsanina*, Split 1975, str. 34–44.

¹⁵ Str. 366.

¹⁶ Str. 331.

¹⁷ *Pjesnici hrvatski XV. vieka* od Ivana Kukuljevića Saksinskog, Zagreb 1856; riječ je o Carrarinim navodima da je Ariosto nazvao Marulića »božanstvenim« (str. 1) i da je *Evangelistar* »tekst u Franceskoj« (str. 2).

Mirko Tomasović

MARKO MARULIĆ IN ZADAR PERIODICALS, IN THE YEAR 1846

Continuing his research into the manifold impact of Marulić on Croatian literary history, the author now concentrates on the Romantic response to the art and personality of the great poet, which started with an article on Marulić in the *Danica ilirska*, the central organ of the Croatian national revival (see: *Colloquia Maruliana* II). In 1846 two extensive articles on Marulić appeared in the Zadar papers of *Zora dalmatinska* and *La Dalmazia*.

The author of the article published in the *Zora Dalmatinska* and entitled *Život Marka Marulića vlastelina splitskog* (*The Life of Marko Marulić, a nobleman from Split*) was the paper editor Ante Kuzmanić, who took at face value the story about the alleged intemperance of Marulić's young years recorded in a book by G. A. Constantini (A. Santi Pupieni) of 1744.

It is interesting that Luka Svilović (1802-1877), in the Zadar weekly *La Dalmazia*, under the title of *Marco Marulo*, offers the revision of the mentioned legend, negating the authenticity of Constantini's story. Unlike the dilettante Kuzmanić, Svilović, with this first literary polemic concerning Marulić, wins credit as a specialist in literary matters (the contemporary public knew him also as a distinguished translator of Italian plays and poetry). Svilović first brings the text by Constantini, in which he finds »gravi contradizioni coi fatti«. Follows his own Italian translation of the Latin biography of Marulić by Franjo Božičević Natalis. Svilović points to the fact that Božičević was a contemporary of Marulić and a man-of-letters and, contrasting the two texts, convincingly confutes Constantini's fabrications.

Both articles influenced the later literary opinions on Marulić. As a consequence, Franjo Carrara, Šime Ljubić, Ivan Kukuljević Sakcinski, Petar Kasandrić took over some of the data and phrasings used in the aforesaid articles.